

Κοινωνικές παροχές και «οικονομική ανομία»

Το θέμα έχει απασχολήσει πρόσφατα τον τοπικό Τύπο και ταλαιπωρεί το Πανεπιστήμιο Κρήτης από το περασμένο φθινόπωρο. Αν η δημόσια συζήτηση του θέματος είναι δύσκολη, η σιωπή είναι πολλαπλά επιζήμια. Θα αποπειραθώ να φωτίσω σε αυτό το άρθρο μία πλευρά του ζητήματος, αυτή που θεωρείται από πολλούς ως πιο προβληματική. Το θέμα ανέκυψε μετά από οικονομικούς ελέγχους που διενεργήθηκαν στον Ειδικό Λογαριασμό Κονδυλίων Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Για να βοηθηθούν οι αναγνώστες που, όπως είναι φυσικό, δεν γνωρίζουν τα θέματα οικονομικής διαχείρισης των Πανεπιστημίων, ας διευκρινήσουμε ότι στα Πανεπιστήμια υφίστανται δύο Λογαριασμοί. Ο πρώτος υπάγεται στον Κρατικό Προϋπολογισμό, επιχορηγείται από το Δημόσιο και οι δαπάνες γίνονται σύμφωνα με τους κανόνες του Δημόσιου Λογιστικού. Ο δεύτερος, ο Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας, διαχειρίζεται εξωτερικές χρηματοδοτήσεις για την εκτέλεση έργων ερευνητικών, αναπτυξιακών και επιμορφωτικών. Τροφοδοτείται επομένως σχεδόν αποκλειστικά από το έργο των ίδιων των μελών των Πανεπιστημίων, που ανταγωνιστικά διεκδικούν και επιτυγχάνουν εξωτερικές χρηματοδοτήσεις. Ο Ειδικός Λογαριασμός είναι τόσο πιο εύρωστος, όσο πιο δραστήρια είναι τα μέλη των Πανεπιστημίων. Τα μέλη του Πανεπιστημίου Κρήτης στα είκοσι χρόνια ύπαρξης του Ειδικού Λογαριασμού υπήρξαν εξαιρετικά δραστήρια και αποτελεσματικά, ώστε το Πανεπιστήμιο να διαθέτει έναν Ειδικό Λογαριασμό που αποτέλεσε μοχλό ανάπτυξης και μέσο οικονομικής αυτονομίας. Ο Ειδικός Λογαριασμός διέπεται ωστόσο από μια κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργείων Παιδείας και Οικονομικών που επιδέχεται ερμηνείες περισσότερο ή λιγότερο στενές.

Σε αυτό το άρθρο θα εξετάσουμε το ένα από τα δύο κύρια ζητήματα που ανέδειξε ο οικονομικός έλεγχος που έγινε πρόσφατα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Δεν θα αναφερθούμε στις προσλήψεις που έγιναν για την καλύτερη οργάνωση και λειτουργία του Πανεπιστημίου, που αποτελεί το άλλο επίδικο ζήτημα. Ας δούμε πρώτα τα γεγονότα, πριν οδηγηθούμε σε κρίσεις και αξιολογήσεις.

Το 1996 στο Πανεπιστήμιο Κρήτης μετά από πρόταση του Συλλόγου Διοικητικού και Τεχνικού Προσωπικού αποφασίστηκε από τη Σύγκλητο η διερεύνηση της δυνατότητας παροχής συμπληρωματικής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και ασφάλειας ζωής για όλους τους εργαζόμενους στο Πανεπιστήμιο. Μόνη δυνατότητα αποτελούσε ο Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας. Εξάλλου η εξωνοσοκομειακή περίθαλψη βάρυνε άμεσα τον Τακτικό Προϋπολογισμό του Ιδρύματος, και όχι τον Προϋπολογισμό του Υπουργείου Υγείας, όπως ήταν ο κανόνας για την ασφάλιση των δημοσίων υπαλλήλων.

Όταν ελήφθη η απόφαση στο Πανεπιστήμιο Κρήτης η κατάσταση σχετικά με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των πανεπιστημιακών ήταν στα όρια του εξευτελισμού. Με το ατομικό βιβλιάριο νοσηλείας ενός υπαλλήλου του Πανεπιστημίου Κρήτης ήταν αδύνατη εκτός των ορίων του Νομού ακόμα και η επίσκεψη σε ένα Δημόσιο Κέντρο Υγείας. Όσον αφορά δε στην κάλυψη, ήταν άκρως περιορισμένη, και όπως αναφέρθηκε ανωτέρω κατά ένα μέρος σε βάρος των κυρίως λειτουργιών του Πανεπιστημίου. Η ιατρική κάλυψη σε μερικές περιπτώσεις υπήρχε μόνο χάρη στην κατανόηση που επεδείκνυαν οι ασκούντες ιδιωτική ιατρική στους δύο Νομούς λειτουργίας του Πανεπιστημίου. Εξάλλου οι καλύτεροι μάρτυρες των συνθηκών που περιγράφονται θα ήταν οι ιατροί των δύο πόλεων, Ηρακλείου και Ρεθύμνου.

Η απόφαση της Συγκλήτου άρχισε να υλοποιείται το 1997 από την Επιτροπή Ερευνών που διενήργησε ανοικτό διαγωνισμό με υψηλές απαιτήσεις. Μέσα στο 1998 αξιολογήθηκαν οι προσφορές και κατακυρώθηκε το συμβόλαιο ομαδικής ασφάλισης στην Εθνική Ασφαλιστική. Η εφαρμογή άρχισε το 1999 με κόστος λιγότερο από 15 ευρώ μηνιαία για κάθε εργαζόμενο στο

Πανεπιστήμιο. Οι μόνιμοι υπάλληλοι και οι συμβασιούχοι διδάσκοντες εκαλύπτονταν δωρεάν, οι συμβασιούχοι ορισμένου χρόνου επλήρωναν το 50% των ασφαλιστρών, ενώ τα προστατευόμενα μέλη το 100%. Έκτοτε το συμβόλαιο ανανεώθηκε για μερικά χρόνια, έως ότου η συμβαλλόμενη εταιρεία εξήγησε τη λύση του, ως υπερβολικά ωφέλιμο για τα μέλη του Πανεπιστημίου. Τελικά πρόκειται για απόφαση όπου συνήγγησαν τρεις διαδοχικές πρυτανικές αρχές, δηλαδή για απόφαση σύσσωμου του Πανεπιστημίου, που ωφέλησε τα μέλη του σε μια περίοδο ανεπαρκούς κοινωνικής ασφάλισης από το Δημόσιο.

Ας έλθουμε στο ζήτημα που προέκυψε πρόσφατα. Κατά το πόρισμα των Οικονομικών Επιθεωρητών η ομαδική ασφάλιση για συμπληρωματική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη του συνόλου των εργαζομένων στο Πανεπιστήμιο Κρήτης ήταν «εκτός σκοπού» του Ειδικού Λογαριασμού. Μία τυπική ανάγνωση του γράμματος της υπουργικής απόφασης που διέπει το Λογαριασμό θα μπορούσε ίσως να οδηγήσει σε αυτό το συμπέρασμα. Ωστόσο η υπουργική απόφαση είναι κοινή δύο Υπουργείων, Παιδείας και Οικονομικών. Αφενός το Υπουργείο Παιδείας είχε υποχρέωση να διασφαλίζει πλήρη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στους υπαλλήλους που υπάγονταν σε αυτό από τον Προϋπολογισμό του Υπουργείου Υγείας, και αφετέρου το Πανεπιστήμιο, ως αυτοδιοικούμενο ίδρυμα όφειλε να φροντίζει να υπάρχουν οι κοινωνικοί όροι που θα συνέτειναν στη μέγιστη δυνατή απόδοση του συνόλου του προσωπικού, διδακτικού, ερευνητικού, διοικητικού και τεχνικού. Αυτή η διάσταση του ζητήματος δε λαμβάνεται υπόψη από τους Οικονομικούς Επιθεωρητές. Καταλήγουν επομένως οι υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομικών ότι τα μέλη της Επιτροπής Ερευνών, που έλαβαν την τελική απόφαση σύναψης ή ανανέωσης του συμβολαίου ασφάλισης, υποχρεούνται να καταβάλουν το σύνολο των ασφαλιστρών για όλα τα μέλη του Πανεπιστημίου και για όλα τα έτη ισχύος του συμβολαίου.

Το πόρισμα των Οικονομικών Επιθεωρητών εκ των πραγμάτων εμφορείται από την αντίληψη ότι το οικονομικό στοιχείο αυτονομείται ως προς το κοινωνικό, που στην περίπτωση του Πανεπιστημίου περιλαμβάνει τις εκπαιδευτικές και ερευνητικές δραστηριότητες. Εξάλλου, το πόρισμα μοιάζει να παραβλέπει ότι μέσω εξωτερικών ως προς το Κράτος χρηματοδοτήσεων ελαφρύνονταν ο Κρατικός Προϋπολογισμός, αφού μέρος των νοσηλίων μεταφέρονταν από τον Τακτικό Προϋπολογισμό του Πανεπιστημίου στο ομαδικό συμβόλαιο ασφάλισης. Ενώ για τους εργαζομένους που ήσαν ασφαλισμένοι στο Ι.Κ.Α., υπήρξε ελάφρυνση του Ι.Κ.Α. Άρα και σε αυτή την περίπτωση υπήρξε ελάφρυνση του κοινωνικού συνόλου. Να σημειώσουμε επιπλέον ότι μεγάλο μέρος των εξωτερικών χρηματοδοτήσεων προέρχονταν από την Ευρωπαϊκή Ένωση που επιτρέπει στους αναδόχους φορείς τη χρήση του 20% της συνολικής χρηματοδότησης για γενικά έξοδα, ώστε να δίδεται η δυνατότητα προσαρμογής των δαπανών στις πραγματικές ανάγκες του κάθε φορέα.

Θα ήταν χρήσιμο σε αυτό το σημείο να θέσουμε το πλαίσιο αρχών που διέπει την τοποθέτησή μας για το συγκεκριμένο θέμα που εξετάζουμε. Θα θέλαμε να υπογραμμίσουμε ότι θεωρούμε πως η αυτονομία του οικονομικού από το κοινωνικό στοιχείο οδηγεί στην αποδιάρθρωση της δημοκρατίας και των θεσμών και στην αποδόμηση του δημιουργικού ρόλου των κοινωνικών παρεμβάσεων για την πρόοδο και την ευημερία του συνόλου.

Σε όποιον χώρο εργασίας και αν αναφερόμαστε, δημόσιο ή ιδιωτικό, παράγοντας που συντείνει στην αύξηση της αποδοτικότητας του προσωπικού είναι η ικανοποίηση ζωτικών αναγκών των εργαζομένων. Στην πραγματικότητα το σύνολο των παροχών που απολαμβάνουν οι εργαζόμενοι είναι προϊόν της εργασίας τους, κι επομένως το κόστος της εργασίας περιλαμβάνει πέραν της καθαρής αμοιβής και κοινωνικές παροχές. Οι κοινωνικές παροχές είναι ταυτόχρονα δείγμα οικονομικής ευρωστίας και πολιτισμού. Στο ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο οι κοινωνικές παροχές είναι υψηλές. Ο Πίνακας που ακολουθεί δίδει το συνολικό ποσοστό κοινωνικών παροχών επί του Ακαθαρίστου Εθνικού Προϊόντος με στοιχεία του 1993 στις χώρες

της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹. Φαίνεται καθαρά η οικτρή κατάσταση της χώρας μας σε αυτό τον τομέα. Θα έπρεπε να τονίσουμε επιπλέον ότι αν η σύγκριση γινόταν μόνο επί των αμοιβών και των κοινωνικών παροχών που απολάμβαναν οι πανεπιστημιακοί στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα συμπεράσματα θα ήσαν ακόμα πιο οδυνηρά για τη χώρα μας.

Μερίδιο των κοινωνικών παροχών επί του ΑΕΠ	
Χώρα (Ε.Ε. των 12)	%
Ιταλία	22,8
Δανία	21,6
Γαλλία	21,5
Γερμανία	21,4
Ολλανδία	21,3
Βέλγιο	18,9
Μ. Βρετανία	18,6
Ισπανία	14,7
Λουξεμβούργο	14,3
Ιρλανδία	14,1
Πορτογαλία	9,0
Ελλάδα	8,1

Θα έπρεπε να θεωρείται αναμενόμενο ότι η ενίσχυση των κοινωνικών παροχών στο πλαίσιο ενός οργανισμού, ενός ιδρύματος ή μιας επιχείρησης, δεν θα μπορούσε παρά να συμβάλει στην αποδοτικότερη λειτουργία τους, κι επομένως στην τροφοδότηση αυτών των παροχών από την μεγέθυνση και την αύξηση της παραγωγικότητας. Ειδικότερα στο Πανεπιστήμιο Κρήτης η ενίσχυση των κοινωνικών παροχών αύξανε την ελκυστικότητα των ερευνητικών εργαστηρίων για την απασχόληση ερευνητών στα εξωτερικά χρηματοδοτούμενα έργα.

Η συμπληρωματική κοινωνική ασφάλιση θα μπορούσε να θεωρηθεί ως εκ των πραγμάτων πείραμα παρέμβασης κοινωνικής αλληλεγγύης στο επίπεδο ενός ιδρύματος, πείραμα που υπήρξε αναγκαίο και απόλυτα επιτυχημένο. Αν και θα ήταν αντικείμενο μιας γενικότερης συζήτησης, να σημειώσουμε ότι η κατεύθυνση που δοκιμάστηκε στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, προτείνεται σε μεγάλη κλίμακα να εφαρμοσθεί στις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες. Η Γερμανία ετοιμάζεται να θέσει σε ισχύ ένα κοινωνικό φόρο προστιθέμενης αξίας, ενώ η Γαλλία μελετά τη μερική χρηματοδότηση της κοινωνικής ασφάλισης με τη φορολογία των επιχειρήσεων επί της προστιθέμενης αξίας. Στο Πανεπιστήμιο Κρήτης δεν γίνονταν τίποτα διαφορετικό. Από παρακρατήσεις επί του παραγόμενου ερευνητικού και αναπτυξιακού έργου χρηματοδοτούνταν μερικά και σε εθελοντική βάση η κοινωνική ασφάλιση του συνόλου των εργαζομένων στο Πανεπιστήμιο.

Συμπερασματικά, από την οπτική της δημοκρατίας και της κοινωνικής αλληλεγγύης, αλλά και της υψηλής προσφοράς και απόδοσης επιστημονικού έργου, η απόφαση του Πανεπιστημίου Κρήτης ήταν κοινωνικά δίκαιη και οικονομικά ορθή. Το Πανεπιστήμιο Κρήτης, εκτός από την αριστεία στην εκπαίδευση και στην έρευνα, έχει δώσει επίσης πολλά δείγματα κοινωνικής ευαισθησίας και αλληλεγγύης. Η δικαίωση επομένως των μελών του, που διώκονται επειδή το υπηρέτησαν και το ωφέλησαν, θα αποτελέσει τιμή για το Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Τμήματος Επιστήμης Υπολογιστών
Πανεπιστήμιο Κρήτης

¹ Τα στοιχεία του Πίνακα προέρχονται από τη Γερμανική Στατιστική Υπηρεσία και δημοσιεύθηκαν στο βιβλίο των Οσκάρ Λαφονταίν και Κρίστας Μύλλερ «Μη φοβάστε την παγκοσμιοποίηση» (Εκδόσεις Πόλις, 1999).